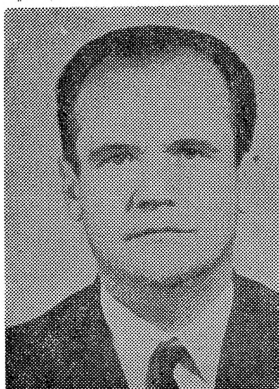

IN MEMORIAM

**Професор
МЕТОДИЈА СОКОЛОСКИ
(1913—1984)**

На 24., X 1984 година, по долго боледување згасна животот на професорот Методија Соколоски. Неговите колеги и пријатели со голема болка и тага ја примија веста за смртта на нивниот другар, пријател и колега, за омилената личност не само кај нив туку и сред студентите.

Макотрпен беше животниот пат на професорот Методија Соколоски. Роден е во Прилеп во 1913 година, останал без мајка во раните години. Основното образование и VI клас гимназија, ги заврши

во родниот град, а VII и VIII со матурата во Битола, поради затворањето на вишите класови на Прилепската гимназија во Кралството. Познавањето на турскиот јазик — кого го совлада во игрите со децата од турска народност во реонот во којшто живееше во родниот град — и неговата голема желба да ги прошири своите знаења, го доведоа на студии на Филозофскиот факултет во Белград на групата за ориентална филологија со национална историја.

Совладувајќи бројни пречки од материјална природа што ги поставуваше животот пред него, Соколоски многу рано се вклучи во редовите на напредната студентска младина во Прилеп и Белград и заедно со неа ги посвети сите свои младински сили во борбата за посветла иднина на нашите народи и земјата. Задоеен со марксистички идеи, посебно со стремежите на нашиот народ за национална слобода и социјална правда, тој стоички ги поднесуваше не само притисоците и апсењата од ненародните режими во бивша Југославија, туку ги поднесе и страшните малтретирања во бугарските затвори во времето на бугарската фашистичка окупација и отпуштањето од државна служба во 1943 година. И кога во тоа исто време паднаа како жртви во Народноослободителната војна неговите двајца помлади браќа, Соколоски не се стаписа туку продолжи уште поинтензивно со своето активно ангажирање во НО борба, дочекувајќи го денот

на националната и социјалната слобода не само на македонскиот, туку и на сите народи и народности на Југославија.

По ослободувањето тој се вклучи со голем жар и љубов во обновата и изградбата на нашата земја.

Жеден за уште пошироки и понови сознанија, Соколки беше и редовен слушател на Институтот за општествени науки во Белград од 1949 до 1951 година. По завршувањето на овие студии е назначен за директор на Институтот за национална историја. Од друга страна, и Филозофскиот факултет го покани да ја организира наставата по турски јазик и османската палеографија што со задоволство ја прифати. На Факултетот е биран за доцент, вонреден и редовен професор. Од 1951 година до неговото пензионирање во 1978 година, тој не ја прекрати наставата по овој предмет така што кај него се школуваа и образуваа и многу студенти по ориентална филозофија, по историски науки.

Од 1951 година отпочнува и неговата богата научна активност, кога замина на двомесечна научна истражувачка работа во Архивот на Претседателството на турската влада во Цариград. Од 1959 до 1960 година престојува на специјализација во Високата школа за источни јазици во Париз како стипендијант на француската влада. На неколку пати престојуваше на истражувачка работа во турските архиви во Цариград и Анкара, каде што изврши подбор и микрофилмира важна архивска документација за историјата на Македонија од периодот на османлиската власт пред сè од XV и XVI век.

Своето одлично познавање на турскиот јазик и писмо Соколки го стави во услуга на македонската историографија по ослободувањето. Забележувајќи ја големата празнина од архивска документација за првите векови на турската управа во Македонија и чувствувајќи ја потребата тој вакуум да се пополни, Соколки се вклучи во иницијативата на Архивот на Македонија за сериско објавување на турските документи за македонската историја од дотичниот период. Како резултат на горната иницијатива го подготви и објави првиот том од едисијата „Турски документи за историјата на македонскиот народ од 1607—1629 г“, во издание на Архивот на Македонија и во соработка со уште тројца преведувачи. Веќе вториот том за периодот 1636—1639 год. во целост го обработи сам и го објави пак во Архивот на Македонија.

Од капитално значење се и преводите со коментарите што ги направи Соколки во пет волуминозни томови чијшто материјал се однесува на турските дефтери во XV и XVI век во Македонија. При проучувањето на документацијата во овие пет тома Соколки дошол до сосема нови заклучоци за имотно-правните односи во првите векови на турската власт, потоа за почетоците на исламизацијата и за улогата на вакафите во Македонија. Во сите овие трудови Соколки го примени современиот начин на обработка и издавање документација, а по некаде приложувајќи и факсимили за да можат и другите научни работници да ги ползуваат и во оригинален вид.

Овие пет книги претставуваат едни од најважните трезори на материјали за реконструирање историјата на македонскиот народ во првите векови од турското ропство. Впрочем, за сите овие волуминозни збирки

на Соколоски и научната јавност кај нас и надвор од нашата земја даде мошне позитивни оценки и пофалби.

Во својата плодна преведувачка дејност од турски на македонски јазик, Соколоски обрна посебно внимание и на топонимистичкиот и ономастичкиот материјал од македонските краишта што се содржани во турските пописни дефтери. Во таа смисла тој му предаде на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ над 370 страници машинопис со податоци за поголемиот дел на Македонија. Четири статии од оваа проблематика објави во списанието „Македонски јазик“. На професорот Соколоски треба да му се припише во особена заслуга што се зафати систематски со овие проучувања кои открија еден сосема нов и до тогаш неискористен извор за историјата на македонскиот јазик и фонетика.

Основната преокупација на Соколоски беше научната обработка на турските документи и нивното научно презентирање во редица статии и студии. Тукуречи нема град и околија во Македонија на која Соколоски да не им посвети внимание. Имено, во своите објавени статии ни даде богат материјал за општествено-економските прилики во Македонија во XV и XVI век, за составот на населението по вера и професија во тогашно време, за даночните обврски кон своите непосредни феудални турски господари, за видовите на земјоделски производи и др. Поединечното проучување на региите и градовите во Македонија му овозможи на Соколоски да пристапи кон обопштување на овој материјал во неколку студии како, на пример, во статиите: „Осврт врз етничкиот состав на градското и селското население во Македонија во XV и XVI век“, или во статијата „Осврт врз вакафите и вакафските имоти“, па во статијата „Исламизацијата на Македонија во XV и XVI век“ за на крајот во својот хабилитационен труд да даде ценет придонес во проучувањето на турско—османлискиот феудален систем со посебен осврт на Македонија во XV и XIV век. Круна на неговото дело со белег на синтеза е студијата за општествено-економскиот развој на македонскиот народ од XV до крајот на XVII век, во историјата на македонскиот народ што ја подготви група автори, заедно со него и ја објави Македонската академија на науките и уметностите.

На истражувачки план бил ангажиран и преокупиран во проучувањето односно во давање свои прилози во пишувањето монографии на одделни наши градови, комунални заедници односно регии.

Следејќи ја издавачката дејност на турската изворна документација во другите републики и надвор од земјата, Соколоски ја известуваше нашата научна јавност со своите мериторни прикази и критички оценки не само за содржината и карактерот на таа објавена документација, туку и за квалитетот на преводите на документите.

Научното творештво на Соколоски се одликува со подвлечена критичност и научна строгост, аналитичност и оригиналност на мислите и заклучоците. Неговиот чист и рационален стил ја изразува неговата ерудиција и цврстина на логиката, но и смелоста да се конфронтира остро со не-објективните и квазинаучните стојалишта во оваа област. Во тој поглед познати се неговите остри забелешки и дискусии во нашите списанија и во дневниот печат.

Своите научни резултати професорот Соколоски ги презентираше и на меѓународните научни симпозиуми, конгреси, посебно на Балканолошките конгреси, објавувани во југословенската и меѓународната историографска периодика и зборници.

Професорот Соколоски се истакнал и како научен организатор и раководител. Не случајно е поставуван и за директор на Институтот за национална историја (на двапати), при што дал не мал придонес во издигнувањето на оваа научна институција, како би одговорила на својот дел од ексклузивните задачи пред кои беше исправена нашата млада историографија во слободна Македонија, по ослободувањето.

Делувајќи на овој сектор тој знаеше зрело и темелно да се постави како научен раководител, со умеење младите научни кадри и соработници правилно да ги насочи и рационално распореди во нивното најефикасно ангажирање, водејќи истовремено грижа за нивното стручно-научно оквалификување и усовршување.

Во смисла на реченото, и подоцна кога беше на своето постојано работно место на Филозофскиот факултет, како професор и шеф на Катедрата за историски науки, го поттикнувал, охрабрувал и помагал научниот подмладок, укажувајќи му несебична помош било во методолошка смисла или во правилното толкување, преведување или објаснување на одделни изворни текстови за кои тој беше специјалист.

Ценетиот научник, професорот Соколоски, беше редовно присутен во научните списанија, постојанен соработник на соодветните научни институции (Институт за национална историја, Архивот на Македонија, Институтот за македонски јазик и други), како член на нивните органи, каде што бил ангажиран и во одредени научни задачи, проекти и сл.

Како редок кадар во ослободена Македонија, со завршени филозофски студии, професорот Соколоски бил ангажиран и на одговорни функции на македонската просвета веднаш по ослободувањето и се смета за еден од нејзините втемелувачи. Насобрал голем опит и навлегол поприлично во школската проблематика, Соколоски релативно долго време заземал и раководни положби во просветните републички органи. Бил прв директор на Прилепската гимназија, за набргу да биде поставен за началник во бившото министерство за просвета на Народна Република Македонија. Подоцна ја обавува и должноста секретар на Советот за просвета и култура на Социјалистичка Република Македонија. Потоа, цели пет години беше одборник и претседател на Советот за просвета на Општина „Идадија“ во Скопје, потоа долгогодишен член на Републичкиот совет за просвета и на Педагошкиот совет на Социјалистичка Република Македонија.

Не случајно се наоѓа на функција секретар на Републичкиот совет за просвета и тоа во времето на суштествените промени, кога отпочнаа два паралелни процеси: реформирањето на основното школство и воведување самоуправни односи и во областа на просветата и културата.

Во реализацијата на оваа мошне одговорна, сложена и чувствителна задача, Соколоски пројави не само иницијативност, туку и зрелост на одговорен раководител. Со својата солидна идејно-политичка верзираност,

искуство и необразба, тој знаеше не само правилно да го третира овој длабоко прогресивен процес, во духот на југословенскиот пат во социјализам, туку и да го сообразува и според нашите тогашни услови и реални можности. Неуморен во овие настојувања тој умееше да анимира многу потенцијални сили, како на својата непосредна работна средина, така и мнозина активисти, стручни лица и креатори на просветната политика и во внатрешноста.

Сведоштво за тоа е што професорот Соколоски се јавуваше и како иницијатор, организатор на разни советувања на просветните работници на кои со пишуван или орален збор, се застапувал меѓу другото, за широка основа на самоуправањето во просветата, за вклопување во него на поширок круг граѓани. Чувствувајќи ја потребата, посебно се ангажирал и во изградувањето на тогашното школско законодавство преку кое не само што требаше да се кодифицираат дотичните промени, туку за истото да влијае на забрзување и натамошно проширување на овој значаен процес.

И денес кога се потсетуваме на овие први самоуправни органи мислите нè водат кон констатацијата дека овие органи беа претпоставка на развојот и достигнуањата што ги имаме во областа на самоуправниот систем во просветата, посебно во школството...

Во фокусот на вниманието на професорот Соколоски беа и релевантните прашања и проблеми на школството и воопшто на просветата и културата, како на пример, материјалната положба на нашето школство, посебно на просветниот работник, пред сè оној којшто работи на село, потоа, проблемот на квалитетот на наставата, при што поаѓаше секогаш од наставникот, настојувајќи просветните органи да вложат посебно внимание и усилби за дооформување на неговото образование и за стручно усовршување. Во тој поглед особено внимание свртуваше на младиот наставен кадар, главно на младото учителство.

Постојано се интересираше и за стручните школи, за ширењето на нивната мрежа, за нивното зајакнување, обезбедување со наставен кадар по стручните предмети, со оглед на тогашните исклучителни потреби на нашето стопанство од школувани стручни кадри. Соколоски посебно беше ангажиран во преземање мерки за подобрување квалитетот на наставата, за воведување на современи содржини и форми, на аудио-визуелни наставни средства во наставниот процес и др. Како републички секретар за просвета и култура, настојувал и културните институции да зајакнат материјално и кадровски застапувајќи се талентираните и перспективни уметнички кадри да добијат стипендии за свое усовршување или школување во земјата или во странство.

Автор е на многу анализи, реферати и извештаи, како објавени статии во кои ги третира проблемите од просветата и школството посебно.

*

Професорот Соколоски покажа бележлива и плодна активност не само на раководни функции, туку и како член и раководител на повеќе стручни и општествено-политички организации, управни органи, извршни

тела, комисији итн. Бил претседател и на Извршниот одбор на историските друштва на Југославија, а под негово раководство беше одржан и V конгрес на историчарите на Југославија во Охрид. По земјотресот 1963 година е избран за претседател на Сојузот на друштвата на историчарите на СР Македонија. Се наоѓа на должност продекан (во два мандата) на Филозофскиот факултет во Скопје, потоа шеф на Катедрата за историски науки на Филозофскиот факултет во Скопје, а од 1969 до 1974 година е избран и за декан на овој факултет.

Соколоски притежавал нему својствен стоицизам, бил до крај убеден во силата на марксистичката идеологија, на прашањата и проблемите им приоѓал од позициите на револуционерните интереси на работничката класа, на самоуправното социјалистичко општество.

Познато е неговото темелно приоѓање на проблемите, со чувство — од многубројните да се издвојуваат приоритетните и да се застапува: за она што е поставено да е засновано врз солидно подготвен материјал, и врз емпиријата во другите наши средини, а и во други земји. Неговите предлози беа секогаш конкретни и конструктивни, лишени од фразеологија, сообразени и со нашите услови и можности.

Беше несебичен, широк во поглед на односот, спрема средината, колегите. И покрај тоа што беше познат како сангвинична природа, знаеше да биде воздржлив и со другарски вистински колегијален, педагошки и академски такт да постапува, посоветува и упорно да убедува, да го натера својот соговорник на размисла, на потемелен приод кон стручните, научните, општествените и кон животните проблеми. За себе си и за своите заслуги не зборувааше. Беше синоним на скромноста, што произлегуваше не само од неговата висока култура, туку и од самосвеста за своите способности и како личност без комплекси и предрасуди.

Тоа беше човек неуморен на своето работно место со висока свест на одговорност, со висока етика, самодисциплина, со ненаметлив авторитет на својата околина кој знаеше и со својот личен пример да ја анимира за делување за доброто на нашата социјалистичка заедница.

Соколоски ѝ припаѓа на онаа генерација на прилепската интелигенција, која својата младост, патриотизмот, својот револуционерен ентузијазам, несебично ги подари на револуционерното дело и тоа не само во времето на борбените напори и дејствија на ослободувањето на својот народ и останатите југословенски народи и народности — туку уште повеќе, по ослободувањето, придонесувајќи мошне многу на револуционерната преобразба на својот народ, на изградбата на земјата и тоа претежно во просветата, образованието и школството, и во изградувањето на нашето школство, на сите рамништа, на нашата наука, историографијата, на македонистиката воопшто...

Нашата историографија, долго ќе го чувствува физичкото отсуство на овој наш истакнат научник специјалист — ориентолог, кој за нашата млада историографија значеше многу и ѝ беше така неопходен токму во овие наши времиња...

За своите заслуги професорот Методија Соколоски добил општествени признанија. Одликуван е повеќе пати, а за особени заслуги од областа

на просветата и школството нему му е доделена и Републичката награда „Климент Охридски“, потоа и наградата „13 ноември“ од областа на науката и други.

Оттука неговиот светол лик ќе биде инспиративен пример за она за што тој се залагал, борел и постигнал, оставил трајни траги со својот научен опус, како примерен педагог, колега и другар, кој достоино се одолжи како човек, комунист, како научник и општествен работник, на својата потесна македонска и југословенска заедница, на своите најмили, како сопруг, родител и дедо...

Нека му е вечна благодарност и слава!

Љубен ЛАПЕ
Воислав Д. КУШЕВСКИ